

The Project Gutenberg eBook of Idän kuningatar: Historiallinen kertomus, by Mór Jókai

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Idän kuningatar: Historiallinen kertomus

Author: Mór Jókai

Release date: February 14, 2012 [EBook #38878]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK IDÄN KUNINGATAR: HISTORIALLINEN
KERTOMUS ***

Produced by Tapio Riikonen

IDÄN KUNINGATAR

Historiallinen kertomus

Kirj.

MAURUS JÓKAI

Käännös.

Jyväskylässä, Jyväskylän kirjapainossa, 1891.

Siihen aikaan, jolloin roomalaisen vallan rajat koskettelivat Persiaa, ja suuri maailmakaupunki nimitteli maailman kaukaisimpia maita naapurikseen — juuri siihen aikaan oli Rooma syvimmässä alentumistilassaan.

Suuren valtakunnan hallitsijat hallitsivat esi-isäinsä valloittamaa maailma-puoliskoa; mutta heitä ei enää elähyttänyt näiden esi-isien henki. He olivat lyhyt-ikäisiä jumalia, jotka kaipasivat voimia ja älyä; he olivat kääpiöitä, jotka olivat saaneet perinnökseen jättiläisten aseet.

Mutta sankarien henki ei ollut laskeunut hautaan heidän kanssaan, ja sillä aikaa kuin Roomassa obeliskeja pystytettiin heidän haudoilleen, ilmausi tämä henki, vapauden, kunnian ja isänmaan rakkauden henkenä kaukana idässä Palmyran taivaan alla.

Samaan aikaan, jona Roomassa keisarit, semmoiset kuin Kommodus ja Karakalla, kohottivat rikoksen valtaistuimelle ja raivasivat häpeälle tien yleiseen kunniaan; samaan aikaan, jona kavaluus taistelun asemesta antoi voittoja, ja kulta miekan sijassa osti rauhan; samaan aikaan, jona Heliogabalus ikuistutti nimensä kehruuvokin ja värttinän, Gallienus taasen kyökkikauhan avulla — samaan aikaan heräsi idässä henkipatto hyve ja kunnianhimo uudelleen eloon ja miesten raiskaama sankarihenki otti asuntonsa erään naisen rinnassa, kohottaakseen häntä kaikkien hänen kansalaistensa jaloimmaksi.

Niiden maiden joukkoon, jotka idässä olivat Rooman suojeluksen alaisina, kuului myöskin Armenia — maakunta, jonka asema oli vaarallinen likisyytensä tähden Persiaan, missä kuningas Sapor uneksi Kyroon vallan uudistamisesta. Kahdeksantoista maaherraa oli hän jo Aasiassa laskenut valtikkansa alle ja huudattanut kuninkaiksi, voidaksensa sanoa itsensä "kuninkaitten kuninkaaksi." Yhdeksästoista oli Kosros, Armenian hallitsia. Sapor kaasi salamurhalla sankarin, jonka haarniskaa vastaan hän turhaan oli tylsyttänyt miekkansa, ja sai siten hänen maansa haltuunsa.

Sillä aikaa eli suojelusherra Rooma entiseen tapaansa täydessä touhussa, voiden tuskin enää kohottaa päätään, sitä vähemmin pitää silmällä kauempana olevia jäseniään. Se heräsi vasta silloin, kun se oli käden kadottanut.

Kostaaksensa Armenian kukistamisen kokosi keisari Valerianus legionejansa ja meni Euftrat-virran yli, mutta pian näki hän kuningas Saporin ratsurijoukkoja edessänsä ja kohta myös takanaan. Turha oli itse epätoivonkin urhoollisuus. Kaikkialta päin ympäröitynä luovutti roomalainen sotajoukko aseensa ja antoi keisarinsa raakalaisten hallitsialle. Mielipaha, jonka tämä häpeä Valerianuksessa herätti, sai aikaan hänen kuolemansa. Ylimielinen voittaja antoi täyttää kuolleen keisarin ruumiin, ja vuosisatoja seisoi se auringon temppelissä kauhistuttavana voitonmerkkinä, keisarillinen viitta olkapäällään ja orjan kahleet kaulan ympärillä — katkera, raaka iva maailman mahtavimmasta ja ylpeimmästä.

Kolme valtakuntaa oli jo tämä elävä rutto, tämä kuoleman enkeli ihmisen muodossa hävittänyt, ja pelvolla odottivat jo lähellä olevat maat vuoroansa, kun eräänä päivänä sanansaattaja saapui Palmyrasta ja astui kuningas Saporin eteen, muassansa kirje, jonka kunnioitusta osoittava, mutta samalla miehuullinen sisällys herätti hirmuvaltiaan vihaa.

Kirjeen oli kirjoittanut Odenatus, Palmyran kansalainen, joka hyvitteläkseen valloittajaa lähetti hänelle kaksisataa aarteilla lastattua kameelia — lahjan semmoisen, jonkalkaltaista ei muu kuin ruhtinas voi vertaiselleen tarjota. Suopeilla sanoilla pyysi Odenatus ystävyyttä ja rauhaa, kumminkin salaamatta ettei hän pelännyt sotaa.

"Kuka hän on, tuo Odenatus?" kysyi voittamaton valloittaja ylimielisesti. "Kuka hän on, joka uskaltaa kirjoittaa tuollaista hallitsialleen? Heittäkää hänen lahjansa Eufraatiin! Pitääkö hän itsensä ruhtinaana, koska uskaltaa lähettää minulle lahjoja, hän, kurja orja, jonka velvollisuus olisi tomussa ryömien lähestyä minua. Sanokaa hänelle että jos hän tahtoo voittaa minun suosiotani, niin tulee hänen saapua valta-istuimeni eteen polvillaan ja selän taakse kahlituin käsin. Jos hän uskaltaa viipyä, niin on tuomio kohtaava häntä ja kaupunkia, jossa hän on syntynyt, ynnä aluetta, joka kaupunkiin kuuluu!"

* * * * *

Ylös, ylös, laajojen tasankojen vapaat asukkaat, te paimenet, jotka laidunnatte laumojanne keidasten lähteitten reunoilla, te jalot metsästäjät, jotka saavutatte nopeasti pakenevaa antilopia ja tempaatte leijonan hänen luolastaan, te, jotka teltoissa asutte ja kaukaisimmista ajoista olette oppineet aseita käyttämään! Ylös, sinä paimentolaislauma, joka et koskaan ole veroa maksanut etkä ikinä valloittajan kasvoja nähnyt, te uljaat nuorukaiset, jotka väsymättä istutte kolme päivää, kolme yötä kesyttömien hevosienne selässä, te, jotka uitte kuohuvien koskien yli ja saavutatte tomupilven, minkä erämaan vihuri ajaa edessään taivahan rannalla! Tuima vihollinen lähenee teitä ja teidän rauhallisia puistoja. Kokoontukaa, näyttäkää viholliselle, että teidän alueellanne on jokainen tomujyvä vapaa, että se kohoaa sitä vastaan, joka sitä uskaltaa jalallaan tallata; näyttäkää että joka mies on sankari, joka kaisla-ruoko vasama, joka louhikko linna, mikä vastarintaa tekee!

Taikasauvan koskettamana virkoavat arapialaiset tasangot; itäisillä hieta-aroilla vilisee äkkiä upeita sotilasjoukkoja, mitkä kaikki kiiruhtavat Palmyraan päin, ja kun ne, jotka vuorelta tulevat, yhtyvät erämaasta saapuvien kanssa, puristavat he uhittelevassa ilossa toistensa käsiä. Tosin ovat heidän aseensa ainoastaan yksinkertaisia sotanuijia, nuolia ja heittokeihäitä; mutta kun katselee vahvoja käsivarsia, jotka näitä aseita heiluttavat, tulee vakuutetuksi siitä, että nämä aseet riittävät.

Joukkojen keskellä vetää huomiota puoleensa kaksi päällikköä, jotka läsnäolollaan rohkaisevat sotilaita, järjestät heitä ja uskollistensa kanssa ottavat osaa kaikkiin vaaroihin ja vastuksiin, taistelevat päivän kuumuutta ja yön kylmyyttä vastaan, ohjatessaan heitä Palmyraan.

Kaupungin portin vieressä kohtaavat nämä päälliköt toisensa.

Toinen niistä on mies, jonka kasvojen juonteet sanovat, että hän on rauhaa rakastavainen, mutta että hän on myös sankari. Ei suojaakaan mitään hänen rintaansa, sillä miekkassaan on hänellä suojelija; kullalla ei ole hänen pukunsa siroitettu, sillä sotilaiden tulee tuntea päällikköään hänen teoistansa eikä viitan koristeista.

Toinen päällikkö on — nainen, korkea olento, jonka silmät salamoivat, jonka posket hehkuvat ja jonka kuninkaallinen otsa vaatii kunnioitusta. Tuuhea tukka liehuu sinne tänne kultaisen kypärin alta; suuri, käyrä, leveä miekka riippuu hänen sivullaan.

Kummastellen katselevat päälliköt toisiaan. Onpa kuin olisi yht'aikaa kaksi aurinkoa kohonnut taivaalle ja tavanneet toisensa. Naisen lumivalkoinen ratsu kohottaa ylpeästi päätään; musta ori taas, jolla miespuolinen päällikkö ratsastaa, laskee päänsä ja vetäyppi hiukan takaisin.

"Kuka olet sinä, sankari? Mikä on sinun nimesi? Mistä tulet sinä, ja minkätähden?" kysyy nainen äänellä, joka oli suloinen kuin rakkauden selitys ja samalla voimallinen kuin sotatorven räikkinä.

"Nimeni on Odenatus", vastasi mies; "olen Palmyran kansalainen ja olen kohottanut miekkani valloittajaa vastaan, suojellakseni kotoani ja omaisiani, jotta en tarvitsisi kumartaa päätäni hänelle. Mutta sinä, jumalatar, kuka olet sinä, joka tulet suojelemaan meitä kilvelläsi?"

"Minä olen Senoopia, Syrian ja Egyptin kuningatar, Makedonian kuninkaiden jälkeläinen. Olen kohottanut valtikkani suojellakseni valtakuntaani vihollista vastaan; hän on murtuva tahi minun valtikkani."

Mies kumartuu, hevosen selässä istuessaan, ja suutelee Senoopian levätin lievettä.

"Ole tervehditty, kuningatar!"

"Jätä sikseen arvonimeni ja sano minua — puolisoaksesi."

"Mitä sanot!?"

"Sanon että se, joka, ollen kaukana minusta ja minulle tuntemattomana, kumminkin on saman hengen eläyttämä kuin minä, hänen sielunsa ja minun ovat yksi sielu. Sinä olet tuleva minun puolisoiksi."

"Minä olen paljas kansalainen, en muuta."

"Ja minä nainen, en muuta. Kohtalo, joka meitä kumpaakin odottaa, on sama; kunnia tahi kuolema, valtaistuini tahi hauta. Ei yksikään niistä kuninkaista ja itsevaltiaista, jotka ovat minut puolisoeseen pyytäneet, ole saapunut luokseni, kun vaadin että paljastaisivat miekkansa minun tähteni. Minä taas en tahdo laskea kruunuani kenenkään päähän, joka kumartaa vihollistani. Kosiani syntyivät kaikki kuninkaiksi, mutta kaikki ovat he vapaaehtoisesti antaneet orjiksi. Sinä olet ainoa kuninkaaksi syntynyt niistä kaikista, jotka tielläni olen kohdannut. Jos en olisi sinua tavannut, niin olisi kentiesi kunnia kuollut naisen kanssa. Otatko vastaan käteni, vai tekeekö kentiesi kasvoni sinuun vastoinmielisen vaikutuksen?"

Vavisten ilosta painaa Odenatus tarjottua kättä huuliansa vastaan ja huudahtaa innostuneena:

"Kasvosi olet perinyt kanta-äidiltäsi Kleopatralta, sielusi taas suurelta Aleksanterilta, joka oli sinun esi-isäsi."

"Isieni jumalojen kautta" — vastaa nainen leimuvin silmin — "myöskin tämän miekan olen häneltä perinyt, ja onhan Sapor niinkään Dareioksen jälkeläinen. Tämä miekka, joka minun kanta-isäni kädessä masensi Saporin kanta-isän, on myöskin Aleksanterin jälkeläisen kädessä masentava Dareion. Suuren Aleksanterin käsiin jätti kohtalo Dareioksen, minun käsiini on se jättänyt Saporin."

Sotilaat hurmistuivat riemusta, ja miehestä mieheen kulkivat nämä kuningattaren sanat.

Palmyran ympäri kohouu suojelusmuuri: tappelunhaluisia sankareita.

* * * * *

Kuningasten kuningas lähestyi voittoon tottuneilla sotilaillaan. Ensimmäisinä marssi kaksisataa tuhatta ratsuna, jotka olivat puetut kirjaviiniin, itämaalaispukuihin, jokainen eri heimo maakuntansa väreissä ja aseissa. Tässä joukossa oli kokonaisia laumoja, jotka ratsastivat joko lumivalkoisilla tahi sysimustilla hevosilla. Etujoukkoja seurasi viisisataa elehvanttia, kullakin selässään heittokoneita, jotka saattoivat viskata sentnerin painavia kiviä, keihäitä ja kreikkalaista tulta tuhannen askelen päähän. Kuningasta ympäröi kymmenen tuhatta valittua ratsuria — hopea-kypärisiä, kullatuilla luustoilla varustettuja sankareita, joiden aseissa jalokiviä hohti. Näiden jälkeen marssi dromedareja, jotka olivat kuormitettuna entisissä sodissa voitetuilla aarteilla, ja viimeksi jalkaväki, järjestämätön lauma — keihäillä ja lingoilla

varustettuja joukkoja, joiden toimenä oli voitettun tappelun jälkeen riistää ja ryöstää, sekä ruumiilla täyttää valloitetun kaupungin ympärillä olevat ojakaivokset.

Mitä oli Palmyran sotavoima näitä mahtavia laumoja vastaan? Joukko suurimmassa kiireessä kokoonhaalittuja paimentolaisia ja metsästäjiä, joiden käsiin epätoivo oli työntänyt aseet...

Mutta sotajoukkojen välillä oli — erämaa, ja tämä oli viimeksimainittujen ystävä, kuningasten kuninkaan vihollinen. Jo ennenkin oli nälkä ja jano masentanut persialaisen armeijan, ja vieläpä kohta sen jälkeen kuin se oli voittanut vihollisensa.

Niinpä nytkin.

Suurella ponnistuksella olivat Persialaiset voittaneet ensi päiväisen taistelun erämaata vastaan. Kuuma tuuli, joka puhalsi heitä silmiin, täytti ilman pienillä tomuhituleilla, ja neulantapaisesti tunkeusivat nämä vaatteiden läpi, tunkeusivat ihon huokosiin, keuhkoihin ja silmiin; sammuttamaton jano kuivasi kurkut, ja paahtavan auringon kuumuus tylsytti aivot. Sotajoukko, jonka toinen pää oli koko päivänmatkan toisesta päästä, oli pahemmassa kun pulassa. Illan tullessa tyyntyi tuuli, mutta nälkä ja jano eivät sillä olleet tyydytetyt. Väsyneinä laskeusivat hevoset alas makaamaan; kamelit repivät itsensä irti ja ryntäsivät janosta raivostuneina kaukana olevan, aistinsa ilmoittaman lähteen luo. Nääntymäisillään olevat sotilaat seurasivat suurissa parvissa kamelien jälkiä, mutta voimien loppuessa laskeusi toinen toisensa viereen kuolemaan erämaan hiekalla. Se, joka kesti juoksussa, näki keitaan ympäröimät palmut, joiden keskellä lähde oli, kuvastuvan himmenevän ehtoo-taivaan rannalla; mutta ne harvat, jotka lähteen luo pääsivät, eivät enää palanneet. Nuolet, joita näkymättömät viholliset ampuivat, lävisti heidät jo ennenkuin olivat ehtineet janoansa sammuttaa.

Puolen yön aikana näkyi, pimeästä huolimatta, mustia varjon muotoisia olentoja hiljaan lähestyvän Persialaisten leiriä. Äkkiä seisahtuivat ne. Ja kohta sen jälkeen syöksivät paimentolais-ratsurien joukot aaveiden kaltaisesti voimattomien, uneen uupuneiden Persialaisten kimppuun. Heidän suhisevat nuolensa kaasivat unen horroksesta jalkeille hypänneiden miehien taajasta joukosta kukin sotilaan, semminkin kun valaisevat nuotiotulet ilmaisivat, minnepäin nuoli oli suunniteltava. Mutta ampujia itseään ei voinut mikään nuoli kohdata, pilkkopimeässä kun olivat. Ja joskin siellä täällä väliin liikkui kummituksen kaltaisia varjoja, niin kukapa taisi sysimustassa yössä näitä ajaa takaa erämaassa?

Tätä kesti aina aamupuhteeseen saakka. Silloin järjesti kuningas sotilaansa; mutta — silloin ei näkynyt ainoatakaan vihollista. Olivatko nuo yön pimeydessä leiriä ympäröineet varjot todellakin olleet erämaan aaveita, jotka aamun koittaessa jälleen olivat hautoihinsa paenneet? — Persialaisten joukkojen edessä ja ympärillä ei ollut nähtävänä muuta kuin loppumatonta, autiota hieta-aroa.

Kuningas Sapor kulki eteenpäin. Vielä päivän jatkoi hän valloitusretkeään, mutta varsin vähän edistyi hänen matkansa sen kuluessa. Koko armeija oli vähällä nääntyä. Jokaisen lähteen luona pysähtyivät sotilaat, ja lähteet täyttyivät kaikki kuolleiden ruumiilla.

Taasen tuli yö. Koko armeija seisoj tappelu-asennossa. Moni, joka laskeusi maahan hiukankaan lepoa saamaan, kuoli siihen väsymyksestä. Odotettiin yöllistä hyökkäystä, ei tiedetty mistä päin. Pitkään aikaan ei kuulunut muuta kuin janoovien elehvanttien hurjaa räikkytystä, ja meluavaa soittoa ja pikarien kilinää leirin keskuksesta.

Samaan aikaan kuin sotilaat ahnaasti joiivat lähteiden verensekaista vettä ja ahmivat kaatuneiden kamelien lihaa, loisti kuningas Saporin teltissä kultaisilla lautasilla outoja, maailman kaukaisimmista maista tuotuja kaloja, kallisarvoisia lintuja ja mitä herkullisimpia hedelmiä. Teltan perällä istui nuupialaisia soittajia, jotka harpuilla ja rummuilla säestivät kreikkalaisten eunukkien laulua, läpikuultaviin harsoihin puettujen liipyalaisten tanssiattarien huvittellessa kuningasta hohtavin poskin hurmaavilla hypyillään.

Kuningas Sapor itse makasi lumivalkoisessa, hohtokivillä koristetussa yöpuvussa purppuralla katetulla vuoteellaan; kaksi hänen lempipuolisoistaan, jotka hän oli valinnut monien maakuntiansa kauneimmista kaunottarista, istui hänen vieressään, ja orja kallisti hänen suutansa vastaan Damaskon ruusujen lehdillä ympäröityä kultaista pikaria — kun yht'äkkiä kauhea meteli ja huuto kuului teltan ulkopuolelta, ja maurilainen, joka oli seisonut teltan ovella, kuolihaaksi haavoitettuna vaipui maahan.

Pelästyneenä tavotteli Sapor miekkaansa, mutta saikin huomaamattansa käteensä eninnä rakastetun puolisonsa kultaiset saksit. Seuraavassa tuokiossa seisoj, paljastettu miekka kädessään, hänen edessään kookas soturi, jonka kasvot hohtivat tappelun innosta.

"Kuka olet? Mitä tahdot?" huusi hänelle Sapor.

"Nimeni on Odenatus", kuului vastaus. "Olet kutsuttanut minua. Tässä olen."

Kimakasti huudahtaen hypähti Sapor ylös ja riensi telttansa perä-osaan. Orjat heittäisivät hänen ja Odenatuksen väliin ja menivät kuolemaan pelastaakseen kuningastaan, joka sillä aikaa pääsi unesta heränneen henkivartiajoukkonsa avulla pakenemaan.

Saporin täytyi nyt itse nähdä, kuinka kaikkialta ilmestyi varjonkaltaisia olentoja, jotka ajoivat pakoon hänen jalkaväkensä ja vapauttivat hänen kahlitut vankinsa; nähdä, kuinka hänen kamelinsa otettiin takavarikkoon, hänen aarteensa ryövättiin ja hänen lempipuolisonsa, joista hän ei olisi tahtonut mistään hinnasta luopua, vietiin pois.

Sapor oli valloittanut laakereita ja kruunuja; toiset koristivat nyt niillä päänsä: kuninkaallinen nainen, ja uljas, kansasta lähtenyt sankari.

* * * * *

Ei kuvasta aurinkoa mikään niin hyvin, kuin miekan terä. Säde, minkä se heittää, on — kunniaa.

Se, joka tahtoo nähdä uljuutta ja suuria töitä sen jälkeen kun keisari Valerianuksen kanssa lännen kunnia näyttämöltä on kadonnut, kääntäköön silmänsä itäänpäin. Siellä loistaa kaksi uutta nimeä — kahden tähden tapaisesti, mitkä yhdistävät valonsa yhdeksi säteeksi: Odenatus, Senoopia! Kukistetut maakunnat näkevät tämän kuninkaallisen pariskunnan kohoavan kostavan kohtalon kaltaisena, irrottavan kahleet ja torjuvan pois viholliset. Ja niin kauas kuin heidän voittojensa maine tunkeuu, niin kauas tunkeuu myös maine heidän rakkaudestaan. Aina nähtiin heidät yksissä, vieritysten valtaistuimella, vieritysten tappelun touhussa. Samaan aikaan kun Caton ja Scaevolun turmeltuneet jälkeläiset, naisvaatteisiin puettuina, täyttävät maan kertomuksilla mitä saastaisimmista paheista, on tämä pariskunta puhtaimman, siveimmän aviorakkauden esimerkkinä. —

Orontes-virran oikealla puolella kohosi kaukaa Emesan kaupunki, joka korkeine, ainoastaan epämääräisissä piirteissä näkyvine palatsineen esiintyi kangastavana valekuvana. Sen keskeltä nousi muita korkeammalle mahtava Auringon temppeli, äärettömän suuri, ihmiskäsien rakentama vuori, jonka kullattu kattokupooli vieläpä näinkin etäältä loisti ja sätenöi.

Vasemmalle levisi laaja, metsäinen tasanko, jota kohden loistava metsästysseurue oli matkalla. Siihen kuului tuhannen silkkiin ja purppuraan puettua ratsuria, sitten seurasi viisikymmentä elehvantia, mitkä selässään kantoivat eepenpuista rakennettuja, arapialaisilla vaatteilla verhoituja tornia, joissa istui kolmekymmentä hurmaavan kaunista naishenkilöä, kukin pitäen kädessään kullattuja teräsjuusia ja höyhentöyhdöillä koristettuja, hopeoituja nuolia. Ainoastaan yhdessä tällaisessa tornissa istui mies, — mies ainoastaan ulkomuodoltaan, ei hengeltään, nuori Herode, Odenatuksen poika hänen ensimmäisestä naimisestaan. Hän ei ollut perinyt rahtuakaan isänsä uljuudesta; hän oli vapiseva, pelkäävä nuorukainen, joka vaaleni jo kuullessaan puhuttavan niistä vaaroista, joista hänen isällään ja äitipuolellaan oli tapana raivata itselleen pääsöä miekan avulla, ja joka nyt oli ottanut osaa metsästysretkeen ainoastaan sillä ehdolla että Senoopia alinomaa pysyisi hänen vieressään.

Mitä hellimmällä äidinrakkaudella oli Senoopia ottanut suojaansa tämän hengellisesti raajarikkoisen pojan, ja ajalla, jona heikkous oli rikos. Kuningatar hoiti, suojeli ja vaali tätä nuorukaista kentiesi vielä suuremmalla huolella kuin omaa poikaansa Waballath'ia, joka, vaikka vasta lapsuuden ijässä, jo ratsasti isänsä vieressä. Äitipuoli oli ainoa, joka piti Herode raukasta, ainoa, joka hankki sairasmieliselle nuorukaiselle jonkunlaista iloa. Tiikerijahdiltaan toi hän hänelle kauniisti laulavia lintuja, vesiretkiltään loistavia näkinkenkiä ja verisistä tappeluista kultaisia koristuksia, joilla Herode sitten leikki, ajattelemtta että koristeiden antaja oli leikkinyt kuoleman kanssa.

Valkoisella hevosella ratsasti Senoopia elehvantin vieressä, jonka tornista Herode huolellisesti katseli häntä.

"Äiti, pitääkö meidän lähteä tuohon pimeään metsään?" kysyi nuorukainen arasti. "Eikö siellä ole petoeläimiä? Mutta — ethän sinä luovu minusta? Seisahtukaamme palmujen suojaan kuuntelemaan lintujen laulua, katsomaan kauniiden kalojen uintia vedessä. Ei sentään, äiti; älkäämme katsoko veteen, sillä silloin rupeaa päätäni huimaamaan."

Elehvantin toisella puolella ratsasti kookas, roteva tuimasilmäinen mies, joka Heroden puheen johdosta purskahti nauruun.

"Äiti", sanoi Herode peläten; "Maron nauraa minulle; en uskalla katsoa häneen. Minä tiedän, että hänen mustat silmänsä tuijottavat minua. Käske hänen jäädä jälkeemme; minä pelkään häntä."

"Maron, miksi et ratsasta eteenpäin?" kysyi kuningatar.

Tuima mies kannusti hevostaan, asettausi ratsastamaan kuningattaren viereen, iski häneen leimuavat silmänsä ja kysyi ynseästi:

"Eikö minulla, sinun puolisosi veljellä, ole yhtä suuri oikeus ratsastaa sinun vieressäsi kuin Herodella?"

"Sinä olet mies, Maron, hän on lapsi. Sinulle on kohtalo antanut vahvan käden, hänelle ei. Riennä sinne, missä vaara uhkaa!"

"Vaara!... Sinun silmiisi kun katson, siinä vaarani. Mieluummin tunkeudun tiikerin luolaan, sieltä paljain käsin peto-eläintä tavoitellakseni, kuin katson sinuun; ja kumminkin täytyy minun katsella sinua, etsiä sinua."

Senoopia kääntyi toisaanne ja sanoi hitaasti: "Minun kasvoni punastuvat sinun puolestasi. Tämä punastus on vielä häpeän, mutta varo itseäsi, ettei se muutu vihan punastukseksi."

"Niin, Senoopia, vihaa minua, tallaa minua jaloillasi. Mieluisampi on minulle kuolettava vihasi, kuin tämä kylmyys."

"Mikä paha henki puhuu sinun suustasi?"

"Kuinka? Onko rakkaus paha henki?" huudahti Maron; mutta hän hillitsi itseänsä ja jatkoi muuttuneella äänellä: "Onko olemassa vain yksi ainoa laji rakkautta? Sinä lemmit Odenatusta ja Herodea; enkö voisi minä saada sydämestäsi pienen vaatimattoman paikan heidän välillään?"

"Puolisoani rakastan minä puolisona, hänen poikaansa äitinä."

"No, rakasta minua sitten veljenä."

"Odenatus on sankari, Herode hienotunteinen. Kummastako näistä ominaisuuksista ansaitset sinä tulla rakastetuksi?"

"Sinä tiedät sen; sinä tiedät sen hyvin. Sinä pelkää minua. Sinä olet tahtonut pysyä kaukana minusta. Tappelussa olet lähettänyt minut vaarallisimpiin paikkoihin; yhtä mittaa ja kaikkialla olen minä seisonut kuolemaa lähinnä, ja kumminkin olen aina palannut takaisin hengissä. Sinä et ole onnistunut saamaan minua turmioon, etkä sinä konsanaan ole onnistuva. Miehen käsi ei kykene minua vahingoittamaan, sen ovat Egyptin papit minulle ennustaneet. Olet kuullut, mitä minä olen sanonut, ja nyt saat koettaa parastasi, turmellaksesi minua. Ja ... jos tahtoisitkin olla ääneti, niin on kapalolapsi tuolla ylhäällä kirjavassa tornissaan herittänyt korviansa, ja hän ilmaisee vielä tänä päivänä kaikki isällensä."

"Mene ja ole huoleti", sanoi Senoopia. "Sinua ei kukaan rankaise kavalien sanojesi tähden, ... jollei joku käsiliinalla lyö sinua selkään, niinkuin on tapana tehdä metsästäjälle, joka palaa saalihitta."

Maronin kasvot muuttuivat tuhkan karvaisiksi. Kiristellen hampaitansa huudahti hän:

"Minä ymmärrän! Sinä tahdot saada minut mielettömästi syöksemään viidakkoihin, pensastoihin petoeläimiä vastaan, sillä sinä tiedät ettei ainoakaan miehen käsi voi minua tappa. No, minä syökseen sinne, mutta — olen sittenkin elävä. Minä tuon sinulle imisän jalopeuran kuristettuja pentuja, sarvikuonon torahampaita ja kalkkakäärmeen myrkkyhampaita, voidakseni sanoa sinulle: näetsen, en tullut surmatuksi!"

Ja sanottuaan tämän iski Maron ylimielisesti kannuksensa hevosensa kylkiin, löi elehvantia kuonolle keihään varrella ja huusi ivallisesti nuorukaiselle, joka kalpeana ja vavisten oli keskustelua kuunnellut:

"Koetahan, ystävä Herode! Ammu minua vasamalla, joka sinulla on kädessäsi."

Sitten katosi hän kaikuvalla pilanaurulla metsään. Heroden ruumista karsi; hätäisesti katki hän kasvonsa levättiinsä ja änkytti:

"Minä en ole mitään ilmaiseva, äiti."

* * * * *

Aurinko paahtoi keskitaivaalta; metsässä vallitsi mitä syvin hiljaisuus.

Kiiltävät palmunoksat hikoilivat kastetta kuumuudessa, ja valkorunkoisten kummipuiden halenneesta kuoresta tihkui keltaisenväristä hartsia. Kaukana olevien puistojen kanelipuiden ruusupunaisista odelmista ja aaluvista lemahti tuoksua, joka sekausi himeneen, mikä lähti kypsä hedelmiä ja kukkia samalla aikaa kantavista puunkaltaisista myrttikasveista. Niiden vieressä oli himmeitä, vakavia viikunapensasten muodostamia käytäviä, kattoina tiheät, muurivihreät verkot, joiden kirjavat kukat kauas loistivat; sitten korkeita, solakoita, suomuksisia runkoja, toisiinsa kietouvine kukkaisterheineen, joiden lehtiruotien alla riippui jättiläissuuruisia hedelmiä, mitkä näiden painosta uhkasivat katketa.

Käytävien välillä seisoivat kauhean suuria puita, joiden ontelossa sisässä kokonaisia apinaperheitä elämiä, ja joiden oksat kaukana rungoistaan laskeusivat maahan, missä uudelleen tekivät juuria ja siten muodostivat viheriän, tuoksuavan labyrintin, jonka lehtiteltassa lukematon joukko apinoita, lintuja, mehiläisiä ja perhosia piti asuntoa.

Hiljaisuuden viileässä siimeksessä lepäsivät uneen uupuneina kaikki eläimet, ja ainoastaan sattumalta nähtiin joskus jonkun valkoisen riikinkukon hiipivän lehtiholvien läpi laahaten perässään pitkän, tähdillä sirotetun purstonsa, tahi jonkun pienen apinan hyppivän puusta puuhun ja kietovan pitkän notkean häntänsä oksien ympäri.

Äkkiä häiritsi hiljaisuutta outo ääni. Se muistutti jonkinlaista kalinata; mutta se tuli kaukaa ja oli tuskin huomattava.

Tämä ääni sai kumminkin aikaan liikennettä viidakoissa, joka kuului kuin jonkun suuren, raskaan kappaleen vyöryminen eteenpäin. Jo kaukaa oli sen lähestyminen huomattava. Nyt murtausi eläin ulos viidakosta; se ei väistänyt tiheässä seisovia puitakaan, mitkä oksinensa muodostivat muurin; raivosti tunki se eteenpäin; se murtausi läpi ja tallasi jaloillaan maahan rungot, kuin olisivat ne olleet vain heikkoja ruokoja. Kauhean suuri sarvikuono — jonka kaliseva ääni oli herättänyt — samosi esiin etsiäkseen rauhanhäiritsijää. Villipedon toinen kylki oli lokainen ja peitetty pienillä näkinkengillä, jotka se viime kylvystään oli ottanut mukaansa, ja toisessa takajalassaan laahasi se pitkän bamburungon, joka oli tarttunut varpaiden väliin ja nyt, ritisten, ratisten, seurasi eläimen joka askelta.

Äkkiä seisahtui se, kohotti kuononsa vaanien kaikkialle päin, pitkän sarven liikkeessä milloin oikealle milloin vasemmalle; väliin suuntasi se pitkät, alaspäin riippuvat korvansa, ylös ja aukaisi suuren leveän suunsa, jolloin kiiltävät, mustat hampaat tulivat näkyviin. Jo kuului toistamiseen kaliseva ääni, mutta nyt vastaiselta suunnalta, Petoeläin säpsähti ja lähti taas liikkeelle, yht'aikaa nostaen ja laskien vuorottaisin molemmat etu- ja takajalkansa, ja murtausi omituisesti hirnuen esiin puiden lomista. Hetken kuluttua kuului tuo meluinen ääni useilta eri tahoilta oikealta ja vasemmalta, kiihtyen kiihtymistään voimassa. Jylkeä eläin alkoi neuvottomana harhailla sinne tänne.

Jo oli se täydellisesti raivostunut. Sen silmät miltei katosivat paisuneiden, verisien silmälautasten alle; sen sarvi ei enää liikkunut, se oli jäykistynyt ja taaksepäin taipunut, se vaani likellä olevaa vihollista, se aukaisi kauhean kitansa, se täytti ilman tulista kiukkua uhkuvilla törötyksillä, ikäänkuin olisi se tahtonut vaatia taisteluun vihollisensa. Yhä selkeämmin alkoi sillä välin esiintunkevien metsästäjien melu kuulua; korkeiden pensaiden lomista välkkyi vilahdukselta elehvanttien tornit, joissa nuolilla varustetut amatsoonit istuivat, ja jahtimiesten strutsin höyhenillä koristetut keihäät.

Ei aikaakaan, niin alkoi piiri supistua; elehvantit, kärsätorvet pystyssä, jäivät seisomaan, ja päristen kavahtivat hevoset pystyyn petoeläintä nähdessänsä.

Siinä ryntäsi vastaiselta suunnalta esiin kaksi ratsuna sitä vastaan, keihäät korkealla kädessään kummallakin: Odenatus ja Maron.

Eläin kääntyi ensinnä mainittua kohden, laskeutui alas maata vasten ja teki sillä pitkän, syvän uran ruohokenttään. Mutta juuri samassa silmänräpäyksessä, jona Odenatus tarkalla kädellään oli heittämisillään keihänsä siihen, tunkeutui Maronin keihäs odottamatta petoeläimen kylkeen ja jäi istumaan paksuun nahkaan, melkein päälle lihaan koskematta.

"Järjetön, mitä teet?" huudahti hänelle kuningas.

Samassa silmänräpäyksessä kääntyi peto ja ryntäsi Maronia vastaan, mutta kääntyi äkki-arvaamatta puolitiestä ja samosi kauheasti mylvien elehvanttien välistä pakosalle. Nuolet, mitkä torneista sitä vastaan ammuttiin, ponnahtivat takaisin, voimatta tunkeutua paksun nahkan läpi ja naiset, jotka pelästyneiden elehvanttien selässä torneissaan häilyivät sinne tänne, ikäänkuin olisivat istuneet meren aaltojen viskelemässä veneessä, pitivät huutaen kiinni tornien seinistä. Jo oli peto ehtinyt raivata itselleen tietä melkein kaikkien vainoojien ohitse, kun Odenatus toistamiseen heittäisi sitä vastaan. Eläin vetäytyi takaisin, laskeutui alas kömpelöisen päänsä, ärjähti kerran, äkkiä vajajaksensa... Mutta sitten ryntäsi se Odenatusta kohden.

Hevonen vapisi, sen silmät pyörivät, ja kuuma höyry savusi sen sieraimista; mutta kuningas piti vakavana keihänsä eteenpäin ojennettuna, ja kun peto oli ehtinyt häntä kylliksi likelle, iski hän terävän raudan sen silmään. Voimakas isku sai lujan ratsun vaipumaan takakintuilleen, mutta Odenatus ei horjunut satulassaan eikä laskenut alas kättään. Ihan hänen vieressään pysähtyi eläin, keihään kärki oli sen naulannut maahan kiinni. Penkoen maata viimeisillä voimillaan päätti se elämänsä.

Jahtitorven toivotus ilmoitti voiton, ja seurueeseen kuuluvat riensivät esiin ylistääkseen kuninkaan taitoa ja lujaa kättä. Maron tunkeutui ihan hänen luokseen ja mumisi ynseällä äänellä:

"Niin, sinun oli helppo tappaa eläin, kuin minä olin sen haavoittanut."

Vihassaankin jalomielisenä vastasi Odenatus:

"Sinäpä juuri oletkin syypää siihen, etten ensi hyökkäyksellä saanut sitä lävistetyksi; ja joskin kuninkaana voisin antaa sinulle anteeksi, mitä alamaisena olet minua vastaan rikkonut, pitäisi minun metsästäjänä rangaista sinua malttamattomuudestasi."

"No hyvä, rankaise!"

"Väisty, kiittämätön! Helppo on sinun uhitella minua, kun tiedät että minä kärsin enemmän sinun rangaistuksestasi kuin sinä itse."

Tällä aikaa istui Senoopia Heroden kanssa ja onki Orontes-virran rannalla. Kanta-äitinsä esimerkkiä noudattaen antoi kuningatar seurassaan oleville sukeltajille käskyn veden alla kiinnittää kultakaloja virtaan heitettyihin koukkuihin. Mitä sielunlujuutta ja tosinaisellista hienotunteisuutta vaadittiinkaan semmoiselta naiselta, ennenkuin hän luopui huvituksesta, joka häntä eninnä miellytti ja jahtitorvien toítottaessa mielivikaisen pojan vieressä ryhtyi turhamaiseen ajanviettoon!

Metsästäjät lähenivät meluten lähestymistään.

"Oi äiti", huudahti Herode äkkiä, "kuuletko tuota mylvinää? Minä pelkään."

"Minä kuulen vaan elehvanttien räikytystä. Levoitu, poikani!"

"Etkö eroita huutoa, joka kuuluu juuri kuin joku hädässä oleva apua anois?"

"Sehän ei ole muuta kuin voitonriemua, iloisten metsästäjain riemastusta."

"Mutta — eikö se ole isäni, joka huutaa?"

"Mitä ajattelet! Mitä pahaa voisi häntä kohdata? Ei ole olemassa ihmistä eikä elävää, jota hänen tarvitsisi pelätä."

"Niin, niin, isäni on voimakas", sanoi Herode nauraen kuin lapsi, joka kuulee isänsä voimaa ja miehuullisuutta kiitettävän. "Ja onhan sitä paitsi Waballath hänen kanssaan. Sano minulle, äiti, miksi en ole yhtä rohkea kuin Waballath?"

"Mitä tekisit sinä semmoisella rohkeudella?"

"Olisin isäni luona. Ajatteles, jos jotakin pahaa häntä kohtaisi! Ajatteles, jos hänen miekkansa taittuisi taistelussa! Minä silloin tarjoaisin hänelle omani. Jos häntä uhkaisi lymytty vaara, jota hän ei näe, minä silloin varoittaisin häntä. Oi, häntä voi paljon kohdata! Äiti, minä pyydän sinua, kiiruhtakaamme hänen luokseen."

"Mutta sinähän vapiset kuullessasi jo etäältä metsästäjain melua."

"Jos vain hänen luokseen pääsen, niin en ensinkään tunne mitään pelkoa. Ja olethan sinä minun vieressäni, etkä sinä jätä minua. Miksi siis pelkäisin?"

Nuorukainen ei levottunut, ennenkuin Senoopia täytti hänen pyyntönsä. Kuta lähemmäksi he tulivat, sitä innollisemmin koetti hän sanoilla ja käytöksellä osoittaa, ettei hän pelännyt, ja kun he viimein saapuivat sille avonaiselle paikalle, mihin tapettu eläin oli laahattu, rohkaisi hän mieltänsä ja koetteli käsin mahtavaa sarvea; mutta sitten kalpeni hän, antoi nostaa itsensä elehvantin selkään ja kysyi peloissaan metsämiehiltä, tiesikö kauhea melu, mikä ihan samalla kajahti läpi metsän, että par'aikaa taisteltiin toisen sarvikuonon kanssa?"

"Se on vain ajo", vastasi yksi metsästäjistä. "Tiikeripari on piiloutunut viidakkoon, eikä tahdo esiintyä."

"Onhan isäni turvatulla paikalla?"

"Paikka, jossa isäsi miekka salamoii, on aina turvattu", vastasi metsästäjä tarttuen kuningattaren viittauksesta elehvantin ohjausnuoraan ja suuntasi kulkunsa kuninkaan luo.

Tiikeri oli lymynyt laajaan, tiheään viidakkoon. Metsästäjät olivat ympäröineet sen, ja puoleksi alastomat arapialaiset panivat piirin sisässä toimeen mitä kauheimman melun, syytäen samalla pitkiä tankoja tiheään bambukkoon. Odenatuksen koko huomio oli siihen määrään tähän kiintynyt, että hän huomasi vaimonsa ja poikansa vasta silloin kuin nämä olivat hänen vieressään. Isä ihastui sanomattomasti kun näki poikansa Heroden.

"Ja sinäkin olet täällä?!" huudahti hän isällisellä ylpeydellä. "Oikein, poikani. Katsele kerta vain vaaraa silmästä silmään, niin et sitä enää pelkää. Täällä vieressäni on sinun paikkasi. Tiikeriä ajetaan juuri tännepäin.

"Kas tässä, ota tämä keihäs ja heitä se siihen, kun näet sen tulevan viidakosta. Jos satutat sitä tahi et, yhdentekevä. Ensi heiton kunnia on kumminkin sinun, ja kunnianhimo on tekevä sinut rohkeaksi."

Herode otti vastaan keihään, mutta hänen kasvonsa, joissa kauhistus ja pelko kuvastui, olivat käännetty toisaalle päin.

"No, mitä katselet?" kysyi Odenatus. "Tuolta päin ei tiikeri tule; siellä seisoo setäsi Maron."

Vavisten kumartui Herode isänsä puoleen ja kuiskasi:

"Tuosta pensastosta näin nuolen kärjen tähdättynä sinua vastaan."

"Erehdyit. Nuoli, jonka näit, odottaa tiikeriä."

Samassa kuului torven toivotus viidakosta ja kohta sen jälkeen tiikerin kiljunta. Joku uhkarohkea arapialainen oli hiipinyt eläimen taakse, ja tämä, joka huolimatta ajon melusta oli jäänyt liikkumattomana makaamaan, hypähti nyt pelästyneenä ylös ja murtausi viidakon läpi kauhistuttavalla kiljunnalla.

"Se tulee tännepäin!" huudahtivat metsästäjät, jotka seisoivat Odenatuksen vieressä, ja samassa tulikin eläin näkyviin; mutta silloin ilmaisi sille malttamattomuudesta heitetty keihäs, joka ratisten katosi pensastoon, paikan, missä väijyvät metsästäjät piilousivat. Eläin säpsähti, kääntyi ja hiipi, vatsalleen laskeutuneena, hiljaan ja kuulumattomasti takaisin viidakkoon.

"Kuka heitti tuon keihään?" huudahti Odenatus raivostuneena.

Maronin synkkä uhitteleva katse ilmaisi että hän taaskin oli malttamattoman työn tehnyt.

"Nostakaa hänet alas hevosen selästä!" käski vimmastunut kuningas. Tämä rangaistus oli suurin, mikä metsästäjää saattoi kohdata.

Raivon ja häpeän kyyneleet polttivat Maronin silmiä; hän tempasi pitkän tikarin tupesta ja ryntäsi sanaa sanomatta viidakkoon.

"Mitä aiot sinä tehdä?" huusi kuningas.

Maron seisahtui, kääntyi ja vastasi vihansa vimmassa:

"Joko tappaa tiikerin tahi itse tulla tapetuksi."

"Ottakaa kiinni raivostunut!" käski Odenatus; "vääntäkää ase hänen kädestään, viekää hän johonkuhun luolaan ja vyöryttäkää kivi sen suulle. Sinne jääköön hän, kunnes metsästys on loppunut."

Kuninkaan käsky täytettiin paikalla. Maronilta otettiin pois aseet, ja kun ei mitään luola ollut likisyydessä, pönkättiin hän jättiläissuuruisen baobabpuun onttoon sisustaan, jonka sun huolellisesti suljettiin. Mutta tiikeriä ei enää saatu ulos lymyapaikastaan. Jo oli ilta tulemaisillaan ja vielä ei oltu tarkoitusta saavutettu. Viimein ei ollut jälellä muuta keinoa eläimen esiin saamiseen kuin viidakon sytyttäminen. Pitkiä keihäitä tahrattiin setripuun hartsilla, sytytettiin ja viskattiin sitä suuntaa kohden, jolla arveltiin tiikerin olevan.

Noidannuolia muistuttaen lensivät palavat keihäät pimeää taivasta kohden ja putosivat ratisten viidakkoon, joka siellä täällä syttyi palamaan. Vähitellen yltyi tuli; palavat kohdat yhtyivät, ja kosteiden köynnöskasvien ratistessa näkyi koko viidakko äkkiä heräävän eloon. Sieltä lemahti lentoon lintuja kokonaisia pilviä, jotka täyttivät ilman kirkunallaan, ja kauheata siinä oli nähdä äkkiä esiintyvän jättiläiskäärmeen, joka kokonaan tulen ympäröimänä, kun ei päässyt enää minnekään päin pakenemaan, kiertäysi yksinäisen palmupuun ympäri, missä pyrstöllään pieksi palavia lehtiä ja ammottavalla suullaan raivoisasti irvi allansa leimuvia leikkejä vastaan, sekä sitten, kun palmu rupesi palamaan, tuskallisesti väänteli itseään ja viimein putosi tuleen, jossa kiemuroi, kunnes henkensä heitti.

Yltä ympäri vallitsi jo syvä pimeys, joka sai tulipalon näyttämään vielä kauheammalta, se kun antoi kaikille esineille veripunaisen värityksen. Mutta vielääkään ei huomattu, että tiikeri olisi tehnyt mitään liikenneitä. Viimein lienee joku heitetystä palavista keihäistä sattunut paikalle, missä se makasi. Ja nyt kun kuumuus tuli sietämättömäksi, päästi se äkkiä korkean kiljunnan ja syöksi esiin hurjassa raivossa. Kun se näki itseänsä vastaan ojennetut keihäät, painoi se nuortean ruumiinsa maata vasten ja tähysteli ympärilleen terävillä mustilla silmillään, ikäänkuin tutkiakseen, kuka sitä eniten pelkäsi, ryömi sitten eteenpäin ja heittäysi vihdoinkin kauhealla hypyllä sen elehvantin kimppuun, joka selässään kantoi

Heroden.

Kauhistus valtasi nuorukaisen niin kokonaan, ettei hän voinut edes liikuttaa keihästänsä puolustukseksien. Mutta elehvantti oli ollut varuillansa. Se iski kärsänsä tiikerin ympäri ja lennätti sen tavattomalla vauhdilla ilmaan. Kiljuen teki voimakas peto kiekauksen ilmassa, ja kun se räsähtäen putosi maahan, helähti jousenjänne, eikä tiikeri enää sen koommin liikahtanut; kullattu nuoli sydämessään jäi se makaamaan. Senoopia oli ampunut nuolen.

Voiton toivotus kutsui kokoon hajonneet metsästäjät. Jättiläiskorkuisen bananipuun juurelle pystytettiin telta, jonka mahdottoman laajan katon alla koko metsästyseurue mahtui liikkumaan. Siellä sitten vietettiin kahden palavan setripuun valossa metsästyksen onnistunutta loppua.

Ilma oli tyyni ja leuto. Metsästäjät olivat riisuneet yltään aseensa ja asettauneet istumaan turpeista tehtyjen pöytiensä ympäri, jotka olivat katetut yksinkertaisilla ruokalajeilla: paistetulla lihalla ja viinillä, jota juotiin puhvelinsarvista.

Päivän vaivat olivat masentaneet miesten voimat, mutta mielet olivat vireät. Vielä kauan sen jälkeen, kun naiset olivat menneet levolle, istuivat metsästäjät pöytiensä ääressä, ja kun viini oli tehnyt vaikutuksensa, nousivat he ja tanssivat sotatanssin. Jokainen liikenne, jokainen salama heidän silmistään puhui taisteluista ja voitoista.

Heidän keskellään istui kuningas. Hänen valta-istuimensa oli setripuun poikkisahattu runko, hänen kunniaivaansa kasteesta kimalteleva lehtiholvi. Hänen jalkojensa vieressä istui Herode ja sitoi seppeleitään papukajjan höyhenistä.

"Laskekaa vapauteen Maron", käski Odenatus. Tätä nimeä kuullessaan nousi Herode, heitti sylistään höyhenet, syleili isänsä polvea ja katsoi arasti hänen kasvoihinsa.

Maron tuotiin teltaan. Äänetönnä, synkkänä seisoivat hän kuninkaan edessä, kädet levättiin kätkeytyneinä.

"Annan sinulle anteeksi malttamattomuutesi", sanoi Odenatus ja ojensi hänelle ystävällisesti kätensä. "Istuudu tähän minun viereeni. Mitä metsästäjien välillä on tapahtunut, ei saa rikkoa sukulaisten väliä."

Sitten tarjosi hän hänelle pikarin viiniä ja lisäsi:

"Tämä pikari olkoon pyhitetty sovinnolle."

Maron otti pikarin vasemmalla kädellään. Mutta, samassa silmänräpäyksessä, jona Odenatus tyhjensi oman pikarinsa, heitti hän yltään levättänsä, paljastain oikeassa kädessään olevan miekan, ja ryntäsi kuninkaan päälle kolkosti lausuen:

"Ja tämä miekka kostolle."

Salaman nopeudella heittäysi Herode isänsä eteen ja tahtoi heikoilla voimillaan hillitä Maronin iskua. Mutta nuorukaisen kutistuneesta ruumiista ei ollut kilveksi, Herode kaatui kuolleen maahan, ja seuraavassa, silmänräpäyksessä oli miekka lävistänyt Odenatuksen sydämen.

Maron tempasi samassa diadeemin kaatuvan kuninkaan päästä ja painoi sen omaan päähänsä; sitten istuutui hän veljensä paikalle, kohotti verisen miekkansa ja huusi kauhistuksesta hervostuneille miehille:

"Minä olen teidän kuninkaanne! Tämä kruunu tekee minun siksi, ja jollei kruunu sitä tekisi, on tämä miekka sen tekevä."

"Surma sinulle!" ärjäsi kaksi Odenatuksen miehistä vetäen esiin miekkaansa. Mutta samassa kaatuivat molemmat salamurhaajien tikarien lävistäminä.

"Ei kukaan saa liikahtaa paikaltaan!" huusi Maron. "Jokaisen viholliseni takana seisoo yksi minun ystäväni, jokaisen kapinoivan vieressä pyöveli."

Hämmästyneinä katselivat miehet toisiaan; jokainen luuli toverissaan näkevänsä Maronin puoluelaisen. Sillaikaa kun muutamat näistä vetäysivät päällikkönsä ympäri, hakivat Odenatuksen ystävät aseensa ja ryntäsivät murhaajaa vastaan, mutta kaatuivat ennenkuin yksikään heistä oli ehtinyt päästä Maronin luokse.

Melu ja huuto tuli yleiseksi; jokainen näki toverissakin vihollisen. Hurjan tappelun touhinassa kaatui yksi palavista setripuista leimuavan miekan kaltaisena mylläkän keskelle, ikäänkuin tahtoen erottaa toisistaan raivostuneet. Kahakan kauheassa melussa ei voinut erottaa kuin Maronin jyrisevän huodon:

"Minä olen teidän kuninkaanne, minä jalkojen alle tallattu mato, joka olen kaatanut jättiläiseni! Minua

ei voi miekka eikä kirous vahingoittaa, minun henkeäni vastaan ei miehen käsi kohoutua."

"Sentähden olet saava surmasi naisen kädestä", kuului äkkiä vapiseva ääni, joka sai Maronin vaikenemaan ja kalpenemaan. Ja nainen, jonka mustia kutria yötuuli pyöritteli ja jonka silmät salamoivat, tunkeusi taistelevain lävitse esiin.

"Pois täältä, vaimo!" huusivat Maronin puoltajat ja asettausivat hänen eteensä. Mutta miekkaansa heiluttaen raivasi nainen itselleen tien murhaajan luo.

"Maron, puolusta itseäsi!" huusivat hänen ystävänsä. Mutta ääneti ja liikkumattomana tirkisteli hän vain esiintunkeevaa.

"Nosta, salamurhaaja, aseesi!" huusi Senoopia ja kosketteli Maronin miekkaa.

Hämmästynein silmin katseli Maron häntä ja mumisi:

"Jos sinut tappaisin, olisin turhaan hänet surmannut."

Samassa tunkeusi Senoopian miekka hänen rintaansa aina kahvaa myöten. Äänettömänä vaipui Maron maahan. Senoopian pitkät, mustat kutrit koskettelivat hänen kasvojansa. Hän suuteli niitä ja kuoli.

* * * * *

Puolentoista vuosituhatta takaperin, kun Egyptistä tuleva matkustaja kuusi päivää oli kulkenut Arabian erämaiden halki ja matkallaan tavannut ainoastaan yksinäisiä kaivoja, näki hän vihdoin seitsemäntenä etäisyydessä palmumetsiä esiintyvän koittavan aamun valossa.

Haluisesti juoksivat nyt kameelit, ja ihmisten kasvot selkenivät. Siinä oli palmujen valtakunta, ihana Palmyran maa, rikas, onnellinen, mahtava Palmyra, missä itä ja länsi aarteitaan vaihtelivat ja etsivät ystäviä; valtakunta, missä oikeus vielä eli, missä kansa vielä seisoj pystyssä kuninkaansa valta-istuimen edessä, missä hyvettä palkittiin, rikosta rangaistiin ja viattomuutta suojeltiin; missä rehellinen oli rikas ja oikeudessa pysyvä onnellinen; missä vankilat seisoivat tyhjinä, ja kuninkaallinen valtikka oli naisen kädessä, mutta naisen, jonka silmäys sai vihollisen vapisemaan.

Tämä nainen oli Senoopia, vertaistansa kaipaava Palmyran kuningatar, joka hallitsi kansoja. Ja kaikki kansat, joita hän hallitsi, siunasivat ja ylistivät häntä.

Suunnattoman suuren kaupungin ympärys oli kolmen päivänmatkan pituinen; sen muurit olivat tehdyt poltetuista tiilistä, varustetut suojaavilla torneilla ja sadalla portilla.

Mutta paremmin kuin nämä muurit suojeli Palmyraa ympäröivä ääretön erämaa ja väestön käsivarret.

Kaupunki muistutti kullatusta huotrassaan lepäävää miekkaa.

Sen keskellä kohosi Odenatuksen lepokammio kullattuine pilarineen, marmorisine patsaineen, joka marmori oli kultaa kalliimpi. Vastapäätä tätä lepokammioa seisoj Senoopian palatsi, joka oli rakennettu valkoisesta marmorista ja kaunistettu alapasteripilareilla — kuninkaallinen ainoastaan suurenmoisuutensa tähden, ilman minkäänlaisia loistavia koristeita. Kuningatar rakasti loistoa, mutta kielsi sitä itseltään, eikä sitä ympäristössään sallinut.

Viisi vuotta oli kulunut Odenatuksen kuolemasta. Idän kansa on tottunut onneen ja vapauteen. Rooman senaatti tosin luki Syrian suojeluvallakuntiansa joukkoon; mutta kumminkaan eivät naapuriruhtinaat lähettäneet lähettiläitään eikä vuosiverojansa Roomaan, vaan — Palmyraan; ja ystävällisesti, mutta arvokkaasti vastaanotti näitä lähettiläitä kahdenkertaisesti vastustamaton nainen — vastustamaton lumoavan kauneutensa ja miekkansa voiman tähden.

Aseita ja hohtokiviä ympäröi hänen valta-istuintansa. Itse oli hän puettu valkoiseen hameeseen ja purppuravaippaan.

Kerran saapui sattumalta melkein yht'aikaa neljä lähettilästä Palmyraan. Senoopia vastaanotti samana päivänä kaikki neljä.

Ensimmäinen lähettiläs tuli Armeniasta ja toi mukanaan lahjanaan ihmeitätekevää balsamia ja maagien valmistamia noitayrttejä, jotka pitensivät ihmisen elämää. Nämä hän laski Senoopian jalkoihin ja lausui arasti: "Onnea sinulle, Idän kuningatar!" ja kumarsi kolme kertaa lattiaan asti.

Sitten seurasi Persian lähettiläs. Kuningas Sapor lähetti kruununsa hohtokiviä lahjaksi kerran niin ylönkatsotulle viholliselleen, jonka ystävyttä hän nyt rukoili.

Kolmas lähettiläs tuli Intiasta, tuoden mukanaan lahjana meren syvyyden helmiä ja puhuvia lintuja, jotka aina kun hän otsallaan kosketteli lattiaa ja lausui sanat: "Eläköön Idän suuri kuningatar", matkivat hänen sanojaan: "Eläköön Idän suuri kuningatar!"

Vakavana vastaanotti Senoopia näitä kunnian osoituksia. Ei mikään hänessä ilmaissut sitä miellytystä, minkä imarrus ja onni vaikuttaa heikoissa.

Nyt tuli neljäs lähettiläs esiin. Hän oli kovannäköinen mies; hänen katseensa oli julma, hänen silmänsä terävät, hänen käsivartensa paljaat hartioihin saakka; lyhyt, kapealla purppuranauhalla reunustettu viitta verhosi häntä; hänen sormessaan kiilsi yksinkertainen kultasormus, hänen vyötäreellään lyhyt, leveä miekka. Ei kultaa, ei hopeaa, ei silkkiä eikä koruompelua ollut hänen puvussa.

Uhkamielisesti astui hän kuningattaren eteen, kohotti ylpeästi päänsä, ojijensi kätensä ja huusi raa'alla äänellä:

"Alas valta-istuimelta, nainen! Rooma on minut lähettänyt..."

Palmyralaisten kasvot kuvastivat milloin kauhistuksen vaaleutta, milloin vihan leimuavaa hehkua; mutta Senoopian katse pysyi tyynenä. Kunnioitus ei ollut tehnyt häntä ylimieliseksi, häpeä ei nöyryyttänyt häntä.

"Puhu!" sanoi hän; "mutta muista että kun sinä lähettiläänä olet turvattu, et urhoutta osoita solvaamalla muita."

Lähettiläs laski kädet ristiin rinnoillensa ja lausui vakavalla äänellä:

"Tämä maa on roomalainen maakunta; sinä olet Rooman alamainen. Tällä alueella ei ole herra kukaan muu kuin se, jonka Rooma on siksi nimittänyt. Senaatti tunnusti sinun puolisosi kuninkaaksi; sinua emme tunne. Niin kuuluu Rooman senaatin päätös. Sinun tulee haudata miehesi hautaan kruunusi, joka ei ole sun — nainen kun olet — eikä poikasi, joka vielä on lapsi. Jos menet naimisiin kuninkaan kanssa, niin ei kukaan sinua vastusta; mutta jos valitset valtakunnan puolisoskesi, niin kiellämme sen. Jos sinä olet ollut Palmyran puoliso, niin olet sinä myös oleva Palmyran leski."

Senoopian kasvot alkoivat hehkua ja hän vastasi vapisevalla äänellä:

"Vie Roomaan tämä vastaukseni: En minä, eikä Rooma ole tämän maan herra; ainoastaan jumalilla on voima ja valta jakaa valtakuntia ja voidella kuninkaita. Valtaistuimeni, jolla istun, ei ole Rooma minulle lahjoittanut eikä puolisoni; miekkamme, minun ja hänen, ovat yhdessä temmanneet sen vihollisen käsistä — vihollisen, jonka edessä teidän legioonanne laskivat aseensa ja joka tallentaa teidän urhoollisimman vastustajanne oljilla täytetyn ruumiin jumalansa temppelissä... Tälle viholliselle kostin minä, sill'aikaa kuin Valerianuksen poika, Rooman Caesar, kotona kulutti aikansa takan ääressä paistinpannujen ja kattiloiden kanssa puuhatessaan."

Hetken aikaa ääneti oltuaan jatkoi Senoopia:

"Ja sinun senaattisi, joka vapisi, kun raakalais-joukot seisoivat sen porttien edustalla ja joka armossa salli meidän asua omassa isänmaassamme, kun aseemme suojeli valtakunnan itäistä rajaa — tämä senaatti ei tunne minua nyt!... Ketä kuuluukaan tähän senaattiin? Rooman patrisioitako, Caton kunnianarvoisia jälkeläisiä, niiden uljaiden isienkö, jotka, istuen istuimillaan tyyneesti odottivat kuolemaa palavan kaupungin torilla? Ei! Niitä ei enää ole olemassa! Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, nämä mielenvikaiset hirviöt ovat juuria myöten hävittäneet aatelinne, Roomanne ylpeyden, ja niiden sijalle asettaneet partureita ja gladiatoreja. Eikä siinä vielä kaikki! He ovat korottaneet ratsuhevosiaankin ylimyksienne joukkoon..."

"Nainen, ei sanaa enää!" keskeytti Roomalainen.

"Tee valheeksi sanani, jos voit! Ja tämä senaatti, joka on kumartanut jalkavaimoja, häpeäisi tunnustaa naista kuningattareksi!"

Hän vaikeni ikäänkuin olisi viha uhannut tukehuttaa häntä. Sitten lopetti hän tyyneydellä ja arvollisuudella:

"Hän, joka asetti leijonan erämaahan asumaan, on myös antanut sille aseita niillä puolustautuakseen. Sill'aikaa kun Gallienus oppi kyökkikauhan käsittelemisen taidetta, opein minä käyttämään miekkaa; jos naispuku ja huivi hänelle sopivat, niin minulle kypäri ja haarniska. Jos hän tahtoo ne minulta riistää, tulkoon ottamaan ne."

"Sinä olet sen sanonut", vastasi Roomalainen ja eteni.

Jonkun aikaa tämän keskustelun jälkeen lähti propretori Marcus Labio Egyptin ja Vähän Aasian legioonien kanssa liikkeelle Senoopiaa vastaan, joka odotti maansa rajalla.

Pienemmissä kahakoissa oltuaan, antoi kuningatar vihollisensa tunkea esiin ja heittäysi sitten sen päälle koko voimallaan. Roomalaisten sota-taito ja -kuri eivät voineet mitään itämaalaisten heimojen yltyöpäisyyttä vastaan. Yllätettyinä ja takaisin lyötyinä menettivät Roomalaiset toisen tappelun toisensa jälkeen. He eivät koskaan paenneet, mutta heidän lukunsa väheni vähenemistään, kunnes lopulta oli jälellä ainoastaan pieni joukko, joka alinomaan vastarintaa tehden vetäysi takaisin Bosporuksen rannoille, missä se kaatui viimeiseen mieheen, pelastaessaan päällikkönsä ja viimeisen kotkan. Yksinään pelastui propretori, joka sitten sai kertoa nähneensä Senoopian miekan välkynnän.

Voittavan kuningattaren tielle siroitteli kukkia kansa, jonka orjuuden hän oli upottanut legioonien vereen. Koko Vähä-Aasia ja Egypti tunnusti hänet hallitsiakseen, ja ne maat, mitkä muinena olivat olleet hänen esivanhempainsa omaisuus, tervehti riemuhuudolla jälkeläistä, joka jälleen antoi heille takaisin, heidän entisen kunniansa.

Ei aikaakaan, niin kohtasi Gallienusta Rooman keisarien tavallinen kohtalo. Hän tuli murhatuksi. Hänen jälkeläisensä Claudius oli uljas sotapäällikkö, joka kovia oli kokenut taistellessaan pohjan villikansoja, Goteja ja Allemanneja vastaan.

Eräänä päivänä saapui taasen roomalaisia lähettiläitä Senoopian luo, ja heidän puheenjohtajansa tervehdys alkoi sanoilla:

"Kauan eläköön Idän kuningatar!"

Ja sitten lausui hän keisari Claudiuksen puolesta pyynnön, että Palmyran hallitsia ottaisi suojellakseen hänen valtakuntansa itäisiä rajoja, sillä aikaa kun hän itse oli torjumassa pois viholliset läntisiltä.

Sitä hän ei kuitenkaan voinut. Hän kaatui Goteja vastaan taistellessaan ja sai seuraajakseen Aurelianus, lujan ja urhoollisen miehen. Kansa kallistuu aina sen puolelle, minkä se pitää voimallisimpana. Aurelianus tiesi lyhyen ajan kuluessa koota hajonneen roomalaisen valtakunnan eri osat. Toinen kapinannostaja toisensa jälkeen joko kaatui tahi antausi hänen armoihinsa.

Senoopia oli ainoa, joka vielä seiso i pystyssä, Palmyra ainoa, joka vielä uskalsi esiintyä kilpailiana Roomalle. Kaikki idän maakunnat olivat käyneet liittoon hänen kanssaan, puollustaakseen itseään Rooman uhkaavaa valtaa vastaan; myöskin kuningas Sapor'kin paljasti miekkansa hänen puolestaan.

Kaikki tämä ei kumminkaan voinut ehkäistä Aurelianus. Eräänä aamuna toivat bysantiniset laivat hänen legioonejaan Aasian rannoille, ja jo seuraavana aamuna oli Bithynia hänen hallussaan.

Askele askeleelta peräytyivät paimentolais-heimot esiintunkeevien sotajoukkojen tieltä, joiden hyvin järjestettyjä kolonneja ei miltään taholta voitu ahdistaa. Turhaan väijyttiin niitä ahtaissa solissa; velitit hakivat ja löysivät polut ja raivasivat sotajoukolle kulkuväylän. Turhaan hyökättiin äkkiarvaamatta kaikilta tahoilta heihin heidän marssiessaan eteenpäin; silmänräpäyksessä olivat viholliset suuren koneen tapaisesti muodostaneet kolonneja, joita ei miltään puolelta käynyt ahdistaminen. Ja turhaan koetettiin niitä öisin yllättää. Missä roomalaiset sotajoukot pitivät lepoa, siinä olivat he tunnin kuluttua tehneet valleja ympärilleen. Turhaan täytettiin kaikki kaivot ja poltettiin ruokavarat; raskaiden sota-aseittensa ohessa kantoi legioonan sotilas vielä muonaa, joka riitti kymmeneksi päiväksi. Joukot olivat Tonavan legiooneja, alituisissa taisteluissa karaistuja sotavanhuksia, jotka pitivät sodankäynnin leikkinä.

Hämmästyneenä heidän vastustamattomasta esiinryntäämisestään avasi Ancyran kaupunki keisarille porttinsa. Tyana sitä vastoin sulki ne, ja Aurelianus murtokoneet saivat yhtä vähän lävistetyiksi reikiä kaupungin lujiin muureihin, kuin hänen rauhan tarjoumuksensa pystyi asukkaiden koviin sydämiin.

Mutta kun jo piiritys oli kauemman aikaa kestänyt, karkasi eräänä yönä mies kaupungista ja ilmoitti keisarille, että vesijohdon kautta saattoi kenenkään huomaamatta kaupunkiin tunkeutua.

"Olet saava palkinnon semmoisen kuin uutisesi ansaitsee", vakuutti hänelle keisari ja hiipi sitten valittujen triarien etupäässä osoitettua tietä nukkuvaan kaupunkiin. Ja kun kaupunkilaiset aseiden kolinasta heräsivät, näkivät he kauhistukseksi vihollisten urhoollisimmat legioonat keskuudessaan. Petetty väestö ei kumminkaan antaunut, ja kun se näki puolustuksen turhaksi, suuntasi se miekan omaa rintaansa vastaan, pelastautuakseen vihollisten käsiin joutumasta. Silloin astui Aurelianus heidän pariinsa ja sanoi ystävällisesti:

"Te olette osoittaneet suurta urhoollisuutta. Minun voittooni ei ole syynä mikään pelkuruus teidän puoleltanne, vaan kavallus; mutta minä en ensinkään ole tullut rankaisemaan hyvettä ja palkitsemaan rikosta. Eläkää vapaina; kavaltajan annan minä teidän tuomittavaksi."

Sen sanottuaan jätti hän heidän käsiinsä kurjan miehen, jonka raivostunut väki paikalla repi kappaleiksi. Sitten heittäysi se keisarin jalkoihin, luvaten käyttää hänen hyväkseen samoja miekkoja, mitkä se vähää ennen oli kohottanut häntä vastaan.

Siten voitti Aurelianus kansat: ensinnä heidän kaupunkinsa, sitten heidän sydämensä.

Hän oli kooltaan tavallisen pitkä; hänen hartiansa olivat leveät, voimalliset, hänen kasvonsa auringon polttamat; mutta hänen korkeaan otsaansa oli majesteettillisuus painanut leimansa.

Hän oli puettu samallaiseen pukuun kuin hänen sotamiehensä. Tappelun ulkopuolella oli hän heidän toverinsa, sodan touhussa heidän epäjumalansa. Painettuaan päähänsä kultaisen leijonan kuvalla koristetun sotakypärinsä, riitti hänen silmänsä isku johtamaan rautaisten rivien liikkeit. Hän toteutti vanhaa roomalaista sananlaskua: "hyvän sotilaan tulee pelätä päällikköään enemmän kuin vihollista."

Tyanan valloituksen jälkeen kääntyi Aurelianus Antiokiaa vastaan. Kaupungin asukkaat kokosivat kiireimmittäin omaisuutensa ja pakenivat vuoristoon, jättäen sisääntunkeville vihollisille ainoastaan tyhjät muurit.

Aurelianus lähetti paenneille julistuksen, jossa hän lupasi heille suojelusta ja turvallisuutta, jos he palaisivat. Kohta tämän julistuksen jälkeen esiintyi — Senoopia Antiokian muurien edustalla.

Idän kuningatar oli koonnut valitut joukkonsa. Immanin kentällä kohtasi hän Rooman keisarin. Muutaman tuhannen askeleen päässä toisistaan asettuivat he sotajärjestykseen. Rooman sotavoima oli parhaasta päästä jalkaväkeä; Senoopian taasen ratsumiehiä, jotka muodostivat puolikuun muotoisen linjan vastapäätä Aurelianusin armeijaa.

Ensimmäinen torventoitotus soi. Aurelianus nousi eräälle kukkulalle, josta hän oli tilaisuudessa pitää silmällä koko armeijansa. Senoopia taasen ratsasti ehtimiseen rintamansa, edessä.

Hopearenkaista tehty sotisopa ympäröi kuningattaren mukkeaa ruumista; mustat hiusletit olivat käärityt kokoon ympyräisen, kultaisen kypärin alle. Kahdelle jalalle nousten tanssi valkoinen hevonen ikäänkuin tahtoen kohota ilmaan kuninkaallisen taakkansa kanssa. Missä Senoopia esiintyi, siinä kaikui häntä vastaan eläköönhuutoja, jotka olivat kummallisena vastakohtana hiljaisuuteen, mikä vallitsi roomalaisessa sotajoukossa.

Toisen torven toivotuksen soidessa ratsastivat Palmyralaisten eri osastojen päälliköt esiin armeijojen välillä olevalle aukealle ja kehoittivat sen aikuisen tavan mukaan vihollisen parhaimpia sotureita ritarilliseen kaksintaisteluun — yhdentekevä millä aseella.

Äänettömän vihollisen velitit vastasivat tähän kivenheitolla, ja päälliköt vetäysivät takaisin joukkojensa luo. Mutta melskeessä ja touhussa, mikä siinä syntyi, kuuluivat Senoopian sanat, kun hän paljasti miekkansa, jonka terä oli täynnä koloja muinaisista tappeluista:

"Sankarit", huusi kuningatar, "vapaiden kenttien ja voittamattomien vuorten pojat! Taistelun päivä on tullut. Vihollinen on edessämme! Hän tarjoo meille orjan kahleita, me hänelle miekan iskuja. Hän ei ole ensimmäinen, joka meidän päällemme hyökkää; lyökäämme hänet, jotta hän olisi viimeinen. Edessämme on kunniaa ja kuuluisa nimi, takanamme häpeää. Eteenpäin siis!"

Torvien ja pasuunojen räikytys saivat maan ja taivaan vapisemaan. Vihurin nopeudella ryntäsi ratsuväki Rooman joukkoja vastaan. Paljastetut miekat kimaltelivat auringon säteillä.

Roomalaisten kimppuun ehtivät ensimmäisinä Palmyralaisten sivusosastot. Arapialaiset heittivät vähässä ajassa ylösalaisin illyrialaisen ratsuväen; toisella sivupuolella seisovat Numidialaiset eivät edes odottaneetkaan hyökkäystä. Ne pakenivat jo, ennenkuin Senoopian syyrialaiset joukot ehtivät niiden päälle hyökätä.

Sillä välin olivat kuningattaren valituimmat joukot iskeneet kiinni Rooman legiooneihin, ja Germanilaiset, jotka seisovat rintamassa, saivat vastaanottaa ensimmäisen hurjan törmäyksen. Sodan jumalattaren kaltaisena ryntäsi kuningatar sankariensa eturivissä eteenpäin, kilpi edessään oijennettuna, suoraan legioonan tribunia vastaan. Tämä suuntasi miekkansa kuningatarta kohden. Kaarevasta kilvestä lähti särisevä ääni, mutta kuningattaren käsi ei hievahtanut. Hänen iskunsa tapasi salaman kaltaisesti tribunin paljastettua kaulaa ja kaasi hänet hengettömänä maahan.

Germanilaisten urhoollinen vastustus oli turha; heidän rivinsä horjuivat, hajosivat. Siellä täällä

nähtiin vielä yksityisiä kookkaita sankareita tappelevan huipputeräisillä nuijillaan koko parveja vastaan; heidän pitkät vaaleat hapsensa liehuivat tuulessa, kunnes he vihollisten aseiden lävistäminä vaipuivat maahan ja joutuivat eteenpäin tunkevien tallattaviksi. Ei paennut kukaan, ei antaunut kukaan; missä kukin seiso, siihen kaatui hän.

Riemuhuudoilla ryntäsivät Palmyralaiset vierimäisiä legiooneja vastaan. Nämä antoivat heidän lähestyä kymmenen askeleen päähän, pitivät varalta raskaan pilum'in ja heittivät tämän kauhean aseensa yht'aikaa vihollisiinsa.

Raskas heittokeihäs tunkeusi puolentoista jalan pituisella kärjellään pantsarien ja rautapaitojen läpi; se surmasi, minkä saavutti. Sitten tarttuivat legioonat lyhyiin miekkoihinsa ja seisauttivat vaskisena muurina ryntäystä.

"Älkää hakatko; pistäkää!" huusi Aurelianus sotilailleen, ja tämä neuvo oli hyvä. Miekan terä liukahti haarniskaa kohdatessaan, mutta kärki lävisti sen, ja Palmyran ratsumiehet näkivät edessään elävän muurin, johon he eivät miltään taholta voineet tunkea. Kun yksi kaatui, asettausi toinen hänen sijalleen, ja kun ensimmäisen rivin voimat uupuivat, astui toinen sen paikalle.

Ensimmäisen kohortin luona oli taistelu tuimin. Siinä yhtyivät molemman puolen sankarit, ja jokaisesta Palmyralaisesta, joka kaatui, sai myöskin yksi Roomalainen surmansa. Viimein vaipui legioonan tribuni maahan ja kohortti hajosi.

Kukkulaltaan seurasi Aurelianus silmillänsä tappelun menoa. Hän näki Senoopian taistelevan joukkojensa eturivissä, näki hänen murtavan hänen kunnollisimpien legiooniensa linjat — ensimmäisen ja toisen, kunnes enää oli jäljellä vaan kolmas, viimeinen. Myöskin tämä murtui; sotilaat kaatuivat toinen toisensa viereen; ainoastaan lippunsa luona taistelivat vielä muutamat, kuolema silmiensä edessä.

Nyt vei Aurelianus triarinsa tappeluun. Kolkko jäykkyys, joka tähän saakka oli kuvastunut sotilasvanhuksien kasvoissa, muuttui vihaisen kostonhimon piirteiksi. He ryntäsivät voittoisia Palmyralaisia vastaan, saivat peräytyvät toverinsa taasen järjestykseen ja työnsivät sitten takaisin vihollisen.

Kahakassa yhtyivät Senoopia ja Aurelianus. Taistelun ponnistuksista lainehti kuningattaren rinta, hänen miekkansa oli verinen, hänen kasvonsa hehkuivat, silmät salamoivat, ja hiukset, jotka olivat valuneet alas kypärin alta, liehuivat vapaina hänen uljailla hartioillaan. Sotatorvien toitottaessa, haavoitettujen vaikeroidessa ja tappelun melskeessä kuului hänen raikas äänensä, joka yhä yllytti uusiin hyökkäyksiin.

Silloin kuului äkkiä rokahuttava rätinä Palmyralaisten takana. He kääntyivät hämmästyneinä.

Oikean sivuosan numidialainen ratsuväki oli houkutellut arapialaiset ratsumiehet tappelutantereen syrjäpuolella olevalle suolle, murtaunut heidän riviensä läpi, ja, jättäen nämä kauas jälkeensä, heittäyneet niiden syyrialaisjalkajoukkojen kimppuun, jotka reservinä seisoivat odottaen aikaansa.

Nämä jalkajoukot pakenivat nuolien julmaa lentoa, ja Senoopian jälkijoukossa olevat, jumalien kuvilla kuormitut elehvantit, lu'ultaan 200, joutuivat äkkiarvaamatta päällehyökkäävien tielle. Eläimet päästivät kauhean äänen.

Tämä elehvanttien toitotus se oli, joka sai Palmyralaiset niin äkkiä kääntymään, juuri kun voitto jo puolittaisiin oli heidän käsissänsä. Kauhea pelko valtasi heidät, kun näkivät vihollisten ryntäävän heidän jumaliaan vastaan. Kaikki järjestys katosi; kaikki kiirehtivät jumaliensa suojelemaan ja jättivät paljolla verellä valloitetun tappelutantereen jo puoleksi voitettujen vihollisten omaksi.

Minuutti minuutilta kävi epäjärjestys yhä kauheammaksi. Myöskin Senoopian uskollisimman liittolaisen Tsabdaksen, Arapialaisten päällikön, tempasivat takaisin päin kiiruhtavat ratsumiehet mukanaan, kunnes hän keskellä tappelun touhua näki kuningattaren.

Tämä teki vielä vastarintaa ja koetti kiihoittaa niitä muutamia, jotka tappelivat hänen vieressään Rooman sotavanhuksia vastaan.

Tsabdaksen täytyi väkisin temmata ohjakset kuningattaren kädestä, voidaksensa saada hänet tappelukentältä. Sillä välin olivat numidialaiset ratsumiehet tulleet saarretuiksi ja kaatuneet viimeiseen mieheen saakka. Mutta Palmyralaisten joukot olivat hajonneet. Jumalain kuvat olivat pelastetut; mutta tappelu kadotettu.

"Kaikki on kadotettu!" huusi Tsabdas temmaten mukanaan kuningattaren hevosen, joka nousi pystyyn, puri ja potki, ikäänkuin se ei olisi tahtonut lähteä tappelukentältä.

"Vielä ei ole kaikki kadotettu", vastasi kuningatar, "vielä seisoo Palmyra."

Kumminkin täytyi hänen paeta, sillä roomalainen ratsuväki oli taasen kokoontunut ja näytti takaa-ajossaan pitävän silmällä yksinomattain häntä ja hänen pientä joukkoaan. Tästä kaatui toinen toisensa jälkeen koettaessaan puolustaa hallitsiaansa.

"Seisahdu, kuningatar, ja antaudu!" kuului ääni takaa-ajajien keskeltä, ja kun Senoopia kääntyi ääntä kohden, näki hän Aurelianuksen.

Silloin hiljensi hän hevosensa juoksua, tarttui jouseen ja asetti nuolen jänteelle. Sitten kääntyi hän satulassaan, viritti jousen ja tähtäsi tyyneesti. Jänne helähti, kuningattaren hevonen ryntäsi eteenpäin hurjaa vauhtia, jättäen takaa-ajajat kauas jälkeensä. Nuoli oli kohdannut Aurelianuksen olkapäätä.

"Vielä ei ole kaikki hukassa, vielä seisoo Palmyra!" kuuluivat Senoopian sanat kadotetun tappelun jälkeen.

"Ylös muureille! Sulkekaa portit! Aseisiin joka mies! Avatkaa temppelit — vanhukset, sokeat ja raajarikkoiset rukoilkoot, muut taistelkoot! Tehkää tulikasoja toreille — naiset, sulattakoot lyijyä ja keittäkööt öljyä; lapset karaiskoot nuolia. Myrkkyyä nuoliin, myrkkyyä sydämiin! Lapsi muuttukoon mieheksi, mies puolijumalaksi ja miekka salamaksi."

Ja niin tapahtui.

Waballath, Senoopian poika, riensi kadulta kadulle, vallilta vallille rohvaistakseen kansaa... Hän oli runoiliain sielu, sotilaiden johtaja. —

Jo samana päivänä, jona Aurelianus esiintyi Palmyran muurien edustalle, lähetti hän sanan Senoopialle ja vaati tämän vapaaehtoista antaumista, vakuuttaen että kuningatar siinä tapauksessa saisi pitää hengen, valta-istuimen ja valtakunnan.

Senoopia otti sanansaattajan mukaansa kaupungin muureille ja osoitti hänelle siellä olevat heitto- ja linkokoneet, vei hänet alas aukkopaikoille, missä väki par'aikaa piti harjoituksiaan, näytti hänelle äärettömät maanalaiset makasiinit, jotka olivat täynnä tyhjentämättömiä muonavaroja, kirkkaat, pulppuavat lähteet, kaupungin keskellä olevat, tuuheat palmupuistot ja lammascarvien lukemattomat joukot, mitkä niityillä laidunsivat.

"Kerro hallitsiallesi, mitä olet nähnyt! Näiden muurien sisällä rehoittaa maa rikkaudesta, mutta ulkopuolella niitä on se paljas ja autio. Meidän puolellamme ovat jumalat, maa ja aika."

Taajoissa riveissä lähestyivät legioonat verkalleen kaupungin varustuksia. Kun he olivat ehtineet päästä pari sataa askelta niiden likisyyteen, alkoivat muureille asetetut koneet pyöritellä rattaitaan ja heittää kolmen sentnerin painavia kiviä vihollisia vastaan.

Nuolien ja kivien sataessa kulkivat nämä yhtä verkallisesti kuin ennen eteenpäin. Yhteen aikaan hyökkäsivät he kaupunkia vastaan kaikilta tahoilta; veden vallassa olevat kaivokset täytettiin ruovoilla ja kaisloilla, ja niiden yli ryntäsivät anastajat esiin, kilvillään muodostaen päittänsä yli täydellisen katon. Ja sillaikaa kuin yhdellä puolen pystytettiin rynnäkkö-portaita ja toiselta puolen vyörytettiin esiin raudalla verhottuja telineitä, joiden suojassa alettiin alta kaivaa muureja, kulkivat hiljaa eteenpäin piiritystornit, joita kutakin sata miestä vieritti ympyräisten puukapulain avulla, mitkä syydettiin niiden alle. Näiden tornien huipussa, mitkä olivat yhtä korkeat kuin muurit, seisoi sotajoukon uljainta väkeä.

Heittokoneiden lataukset suunnattiin näitä torneja vastaan. Useat musertuivat ja kaatuivat maahan miehine kaikkineen; toiset taasen sytytettiin tuleen joko lentävillä, palavilla pikivanteilla tahi sammuttamattomalla "kreikkalaisella valkealla." Vihdoin viimein onnistui kumminkin yhden näistä torneista päästä ihan muurin viereen. Heittokeihäät ponnahtivat takaisin sen rautaverhoa kohdatessaan ja samaten palavat tulikiviset sytyttimet. Torni tunkeusi ihan muurin viereen: tätä vastaan laskeusi samassa vipusilta, iskien siihen rautakyntensä. Mutta ne parikymmentä miestä, jotka sillalle hyppäsivät, kaatuivat silmänräpäyksessä nuolien lävistäminä ja putosivat kaivokseen; ne, jotka heitä seurasivat, seisautuivat ällistyneinä.

"Eteenpäin Roomalaiset!" huudahti silloin sotatribuni, temmaten lipunkantajan kädestä roomalaisen kotkan, minkä heitti vihollisten keskelle. Se vaikutti. Sokeassa raivossa ryntäsivät nyt Roomalaiset sillalle, ottaakseen takaisin sotamerkkinsä. He olivat päässeet muurille ja siinä järjestäyneet, kun samassa palmyralainen nuorukainen, kädessään palava pikivanne, samosi heitä vastaan. Tämä nuorukainen oli Waballath.

"Perikatoon Roomalaiset!" huusi hän ja heilutti rätisevää ja leimuavaa pikivannetta päänsä ympäri.

Hämmästyneinä uhkarohkeasta hyökkäyksestä, vetäysivät Roomalaiset takaisin ja täten pääsi nuorukainen sotilaiden päitten yli heittämäänsä hävittävää kreikkalaista tulta torniin, joka kohta syttyi

palamaan. Pieni joukko, joka seiso i muureilla ja jolta takaisin paluu nyt oli katkaistu, jäi turmion omaksi.

Samassa avattiin portit, ja kirkuen ryntäsi siitä ulos ratsureita ja rähiseviä viikatevaunuja joka haaralta Roomalaisten päälle. Legioonat asettausivat hyökkääjiä vastaan, ja kauhean sotamelskeen kestäessä ja tulen rätistessä kuului lakkaamatta tibiseenien sotamusiikki ja Palmyran muureilta huuto: "Rooma ei ole voittava meitä!"

Palmyralaiset ajoivat vihollisiaan takaa aina heidän varustuksiinsa saakka. Aurelianus ymmärsi nyt ettei kaupunkia käynyt rynnäköllä valloittaminen; mutta kumminkin päätti hän valloittaa sen.

Päivät kuluivat toinen toisensa perään, mutta Palmyran voimat eivät lannistuneet. Asukkaat nousivat usein muureille hännätäkseen piirittäjiään ivallisilla muistutuksilla. Senoopia yksin käsitti vaaran ja eräänä päivänä sanoi hän pojalleen:

"Turmiomme lähestyy, sillä itse kohtalo on meitä vastaan. Liittolaisemme ovat toinen toisensa jälkeen antautuneet Roomalaisille, eikä meillä ole apua toivomista mistään. Jumalammekin luopuvat meistä: tuuli ei enää puhalla niin vihaisesti, aurinko ei polta niin kuumasti, eikä maakaan enää ole niin autio kuin muinen. Roomalaiset ovat kaivaneet kaivon erämaahan, ja kaikilta maailman suunnilta tuodaan heille muonaa. Probus, Egyptin legioonien päällikkö on matkalla tännepäin, ja jos me odotamme, kunnes hän yhtyy Aurelianusen kanssa, niin täytyy meidän lannistua. Ainoa keino on meillä enää jällellä, ainoa epäilyksen alainen uhkayritys, sama, mikä kaksikymmentä vuotta takaperin pelasti Palmyran: meidän täytyy nostaa vuoristoissa asuvat paimentolaiset ja saada heidät ryntäyksellään kerrassaan lakaisemaan pois viholliset kaupunkimme edustalta. Tätä varten täytyy sinun lähteä Palmyrasta ja tunkea vihollisten läpi. Minä sill'aikaa puolustan kaupunkia, kunnes apu tulee."

"Lähde itse tälle matkalle, äiti!"

"Hyvä", sanoi Senoopia, hiukan mietittyään. "Minä lähden ja — palaan takaisin."

"Äiti", jatkoi Waballath, "ota pienet tyttäresi mukaasi. Luuletko että Palmyra olisi muuta kuin rauniokasa, jos et tulisi takaisin tahi jos et voisi auttaa meitä? Ota sentähden tyttäresi mukaasi!"

"Ja miten kuuluu sinun päätöksesi, poikani? Mitä aiot sinä tehdä?"

"Uskaltaa kaikki, puolustaa kaupunkia viimeiseen."

"Sinä olet minun lihaani ja vertani", huudahti Senoopia ja puristi hänen kättään. Ja ennenkuin aurinko ehti laskeutua, järjestäysivät hänen joukkonsa hyökkäykseen. Ja valmiina seiso i siinä kaksi dromedaaria, joilla kuningatar saattoi ratsastaa kymmenen penikulmaa yhteen jaksoon.

Tuskin oli aurinko mailleen mennyt ja yön hiljaisuus alkanut levitä, niin äkkiä Palmyran portit avautuivat ja syyrialaiset sotajoukot ryntäsivät kaikilta tahoilta roomalaisia legiooneja vastaan. Nämä olivat jo seuraavassa tuokiassa jalkeilla ja odottivat ryntäystä. He olivat jo tottuneet itämaalaisen tappelutapaan ja joutuivat ainoastaan vähäksi aikaa hämille; mutta sepä riitti antaaksensa muutamien pakolaisten kiivasta vauhtia karata roomalaisten varustuksien läpi.

Roomalaisten äärimäiset vahtimiehet huomasivat kumminkin pakolaiset, ja kohortti keveätä ratsuväkeä lähti heitä takaa-ajamaan. Kuningatar kuuli heidän hevostensa kolinaa ja kiiti tuulen nopeudella eteenpäin tasankoa. Toisen kameelin, jonka selässä hänen tyttärensä istuivat, ajoi hän edessään.

Aamuauringon ensi säteet kohtasivat kuningatarta erämaan tasangolla. Takaa-ajajat seurasivat yhä hänen jälkiään, hopealle välähtelevän siinteen esiintyessä taivahan rannalle.

Eteenpäin oijennetuin kauloin näyttivät kameelit lentävän hiekka-aroa. Silloin loukkaantui niistä edellinen, jonka selässä lapset istuivat, aron lukuisia kotelokiviä vastaan ja jäi jälkeän. Säikähtyneenä tarttui Senoopia sen ohjaksiin ja koetti väkisin temmata sen luokseen, mutta silloin vaipui haavoitettu eläin maahan.

"Kiivetkää ylös tänne minun luokseni", huusi Senoopia tyttärilleen. He tottelivat.

Mutta nyt alkoi kuningattaren ja takaa-ajajien välimatka yhä lyhetä. Kameelin juoksua hidastutti kolminkertainen paino. Jo alkoivat Roomalaisten nuolet lennellä pakeniain ympäri. Ei ollut enää mitään mahdollisuutta pelastukseen.

"Heitä meidät maahan ja pakene yksin, äiti", sanoi toinen tyttäristä. Itkien suuteli Senoopia häntä ja painoi häntä lujemmin rintaansa vastaan. Jos olisi kunnianhimo puhunut äänekkäämpää kieltä hänen

sydämessään kuin äidin rakkaus, niin olisi hän kentiesi voinut pelastaa itsensä.

Vielä puolen tunnin kauhean takaa-ajon jälkeen joutui Idän kuningatar vihollistensa käsiin — juuri kun hän oli saavuttamaisillaan pelastavaa rantaa. Pian sen jälkeen seisoi hän voitettuna ja nöyryytettynä Aurelianuksen edessä.

"Minkätähden olet kohounut Roomaa vastaan?" kysyi ylpeä voittaja.

Senoopia oli ääneti; ainoastaan hänen kuninkaallinen silmäyksensä vastasi. —

Airuen torvi kutsui Palmyralaiset ylös muureille.

"Mitä tahdot sinä?" kysyi Waballath portin tornista.

"Että antaudutte Roomalle, siten pelastaaksenne kuningattarenne hengen", vastasi airut ja osoitti sormellaan kultaketjuilla kahlittua Senoopiaa ja hänen kahta lastaan.

Palmyralaiset ostivat kaupunkinsa avaimilla kuningattarensa hengen. Aurelianus antoi heille anteeksi heidän vastustuksensa.

Mutta tuskin oli hän jättänyt kaupungin, ennenkuin kansa nousi kapinaan hänen sinne jätettyjä sotilaitansa vastaan, jotka se surmasi viimeiseen mieheen. Portit suljettiin uudelleen, ja uudelleen liehui sotailippu kaupungin muureilla.

Keisari palasi kohta takaisin, ja se, joka joitakuita päiviä sen jälkeen loi silmänsä itään päin, kun aurinko maillemenoa teki, luuli varmaan näkevänsä iltaruskon hohtoa kahtaalta päin; sillä taivas oli punainen sekä lännessä että idässä.

Sill'aikaa kun surma raivosi Palmyran muurien sisäpuolella, kulki riemusaatto Rooman katuja.

Puettuna juhlallisimpaan pukuunsa, diamanteilla koristettu kruunu päässään, kulki Idän kuningatar keisarin riemuvaunujen edellä. Hän horjui jalokivien tahi enemmän häpeän painosta; hänen lumivalkoista kaulaansa ympäröivät kultaiset kahleet, joihin oli kiinnitetty vitja, minkä toinen pää oli orjalle uskottu. Kohta hänen jälessään seurasi voittaja palmunoksa oikeassa kädessään; hänen helmillä koristettua ajopeliänsä oli neljä kesytettyä peuraa vetämässä. Tänä hetkenä eli voitetun mielessä yksi ainoa ajatus. Kadonnutta suuruuttaan ei Senoopia siinä muistanut; nöyryytyksen katkeruutta ei hänellä nyt ollut aikaa ajatella eikä edes kostoakaan. Kaikki nämä olivat väistyneet yhden ainoan ajatuksen tieltä: "Miksi ei Waballath ollut hänen vieressään kahleissa?"

Sentähden ei, että hän jo kauan sitä ennen oli valmistanut itselleen haudan surmattujen Roomalaisten ruumisten keskellä ja luonut itselleen kirkkomaan hävitettyjen temppelien raunioista. —

Kun riemukulku oli loppunut, lahjoitti Aurelianus Idän kuningattarelle suuren omaisuuden. Senoopian tyttäret menivät naimisiin roomalaisten senatorien kanssa. Kauan eli Italiassa Idän kuningattaren jälkeläisiä, jotka hartaalla kunnioituksella ajattelivat muinaisia aikoja.

* * * * *

Kun matkustaja meidän aikanamme on ratsastanut kuutena päivänä Arapialaisen erämaan läpi, näkee hän seitsemäntenä komeita palatseja, joiden tornien huiput koskettelevat taivasta. Loistavia torniholveja ja jättiläiskokoisia kupoolikatkoja kohouu hänen silmiensä edessä; kirjavat palatsit, jotka ovat rakennetut sinisistä, lilas-värisistä ja valkoisista kivistä, ynnä ryhmä kukoistavia puistoja tervehtivät häntä kaukaa, ja hänelle näyttäytyy himmeitä palmumetsiä, jotka siimestävät loistavan kaupungin varjollansa.

Hiljaisesti juosta hölkyttävät kameelit eteenpäin, mutta ihmiset kääntävät suruisesti pois kasvonsa. Se on *Fata morgana*, haaveellinen ilmakuvasi, jonka he ovat nähneet — erämaan unennäköä kauan sitten kadonneesta loistosta. Nyt tulee tuulenpuuska ja puhalttaa pois suunnattoman suuren kaupungin maan pinnalta; kirjavat palatsit katoovat — katoovat niinkuin puistot ja palmumetsät. Erämaan keskellä seisoo kasoittuina toinen toisensa päällä pilareita ja patsaita puolittaisin lentohiekan peitossa. Erään vanhan temppelein raunioissa asuu neljäkymmentä köyhää perhettä, jotka ovat kiinnittäneet ruokomajojaan marmoriseiniin, ja vuohilauma nakertelee marmorilevyjen lomista esiin pistävää, laihaa ruohoa. Kolmen päivän matkalla näkee poikkitaiteitettuja pilareita ja muserrettuja kuvapatsaita, jotka odottavat myrskyä ja rajuilmaa kokonaan peittyäksensä hiekkaan.

Siinä — Palmyra...

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.